

Identiteeteistä monelta kannalta

Laura-Kristiina Moilanen ja Susanna Sulkunen (toim.): Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliin suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle. Historiallinen Arkisto 123, SKS, Helsinki 2006. 378 s.

■ *Aika ja identiteetti* on syntynyt Jyväskylän yliopiston ja Åbo Akademin yhteisen identiteettien syntyä, näkyvyyttä ja muuttuvuutta tutkineen tutkijakoulun seminaarien pohjalta. Teoksen kirjoittajat ovat Marko Lambergia ja Pasi Ihalaista lukuun ottamatta tutkijakoulutettavia lähinnä historian, kansatieteen ja taidehistorian aloilta.

Teos on kokonaisuutena kiinnostava. Suurin kritiikkini kohdistuu identiteetin käsitteeseen, joka ei teoksessa otsikosta huolimatta toimi avainkäsitteenä. Myöskään aikaa ei problematisoida lainkaan. Ala-

otsikko sen sijaan on onnistunut ja kertoo hyvin, mistä on kysymys. Myös teoksen maantieteellinen sfääri on hivenen satunnaisen oloinen. Toimitustyötä kiittäisin erityisesti siitä, että artikkelien paikat ovat varsin pitkälle mietittyjä. Kritiikkiä toimitustyölle esitän lähdeluetteloista ja kieliastasusta. Lähdeluetteloiden luokituksia olisi voinut vielä yhtenäistää. Kirjan kieli on enimmiltään hyvää asiatyylillä, mutta Lindbergin ja etenkin Niirasan artikkeleihin on jäänyt paljon toimitettavaa.

Johdanto lupaa kirjan pureutuvan identiteetin kysymykseen keskiajalta nykypäivään, mutta identiteettikysymys tekee karhunpalveluksen usealle kirjoittajalle, vaikka artikkelit muutoin olisivatkin varsin kiintoisia. Ongelmallisin kysymys identiteetistä on ehkä teoksen ensimmäisessä osassa, joka käsittelee lähinnä esiteollisia aikoja, joihin ”identiteetin” liittäminen on varsinaista päälleliimaamista. Miten tavoittaa identiteetti, kun se jo lähtökohtaisesti pakenee, miten olla essentialisoimatta sitä? Mihin identiteetti asettuu? Ja jos se ei asetu, missä se liukuilee? *Aika ja identiteetti* ei ratkaise näitä ongelmia.

Teoksen ilmestymisen jälkeen tähän pulmaan on löytynyt yksi käypä ratkaisu. Liisa Lagerstamin väitöskirja ”A Noble Life. The Cultural Biography of Gabriel Kurck (1630–1712)”, jota *Aika ja identiteetti* -teoksen kirjoittajilla ei siis vielä ollut käytettävissä, onnistuu ratkaisemaan ”identiteetin” ongelman – hylkäämällä käsitteen. Tarkastellessaan aatelmiehen elämän rakentumista

Lagerstam puhuu itseymmärryksestä, joka pysyy ”identiteettiä” paremmin paikallaan, koska se ei edellytä pysyvyyttä eikä samuutta.

Aika ja identiteetti -teoksen ensimmäinen osa tarkastelee ”yksilöllistä identiteettiä”. Susanna Niirasen naistrubaduureista kirjoittama esittely jo paljastaa teoksen lähtökohdan ongelmallisuuden: hän päätyy puhumaan rooleista. Niiranan tosin pohtii identiteettien mahdollisuutta yhteenvedossaan lyhyesti. Artikkelit tarjoaa oivallisen ja ytimekkään esittelyn naistrubaduureja aikaisemmin tuntemattomalle.

Sten Sturen ritariutta arvioiva Marko Lamberg huomioi mielestäni aivan oikein, että voidaan puhua myös roolidentiteeteistä, joita voi tutkitavalla olla useitakin. Sten Sture, joka mitä ilmeisimmin oli häikäilemätön toimissaan, konstruoi identiteettiään varsin nykypäiväisen ymmärryksen mukaisesti. Lyhyessä tilassa tyylikkäästi kirjoittava Lamberg maalaa lukijan eteen kiihottoman kuvan 1400-luvun mahittimiehestä.

Marko Hakanen risteilee 1600-luvun Ruotsin klienttijärjestelmää tarkastelevassa artikkelissaan päättämättömästi postmodernin ja essentialisoidun identiteettikäsitteiden välillä – yhteenvedossaan hän jopa kysyy ”miten identiteettimme on muuttunut vuosisatojen kuluessa” (113), mikä on mahdoton kysymys. Tämä artikkeli kärsii eniten identiteetti-problematiikan päälleliimaamisesta. Se ei nimittäin kritiikistäni huolimatta ole ollenkaan huono artikkeli, sillä klienttijärjestelmä itsessään on kiinnostava

ja haastava tutkimuskohde ja Hakasen argumentaatiotaito hyvä. Messeniusten mestauspölkylle päätyvät huikeat historiat kutkuttavat. Hakanen aloittaa alalukunsa ”Roolit ja identiteetit (otsikko on harhaanjohtava) hienosti: ”Arnold Johan Messenius (s. 1608) ei syntynyt onnellisten tähtien alla”. Tässä olisi ainesta aloittaa vaikka kokonainen monografia.

Merja Uotila tarkastelee huolellisesti argumentoivassa artikkelissaan 1800-luvun maa-seudun käsityöläisiä ja minun muotoilemanani käsityöläisyyden piiloutumista. Hän pohtii mielestäni etenkin ammatteihin identifioitumista siitä huolimatta, oliko kyseessä virallinen tai epävirallinen käsityöläisyys. On terveellistä tulla muistutetuksi, että se, mitä lähteet kertovat, voi peittää alensa paljon tyystin toisennäköistä.

Curt ja Martha Enrothin jatkosodan ajan kirjeenvaihtoa velvollisuuden ja vastahakoisuuden näkökulmasta tarkastelee Sonja Hagelstam, joka pohtii sotilasidentiteetin merkityksiä Curtin näkökulmasta. Marthan rooli jää artikkelin pohdinnassa varsin vähälle. Hagelstam lähestyy identiteetin käsitettä oivallisesti minän kirjoittamisen kautta. Tällöin identiteettiä voidaankin lähteä kiusaamaan esiin: se rakentuu teksteistä, palasista, eikä anna tutkijalle oikeutusta määrittää itseään kivettyneesti.

Teoksen toinen osa siirtää katseen kansalliseen identiteettiin. Pasi Ihalainen tarkastelee kansallista identiteettiä erikoisalansa käsitehistorian näkökulmasta. Hän väittää,

että vaikka kansallinen identiteetti näyttää pysyvän samanalaisena, se kuitenkin muuttuu ajassa. Kääntöpisteeksi kansallisten identiteettien käsitehistoriassa Ihalainen näkee 1700-luvun, jolloin esimerkiksi uskonto ei erottunut politiikasta.

Johanna Wassholm pohtii artikkelissaan, mitä ”Suomen asukkaista tuli vuoden 1809 jälkeen” (194). Kysymys on hyvä, ja on olennaista, että Wassholmin tavoite ei ole kiinnittää ”suomalaisuutta”, vaan tuoda esiin niitä moninaisia vaihtoehtoja, joita Suomen asukkailla oli itsensä määrittelemiseen. Aineistona hänellä on E. G. Ehrströmin julkaistuja kirjoituksia ja tämän päiväkirja.

Tatu Leskisen ja Laura-Kristiina Moilasan yhteisartikkeli 1880-luvun identiteetin rakennusaineista lähinnä Uudessa Suomettaressa ja kaunokirjallisuudessa nostaa esiin kansallistuntomme peruspilareita. Koska kirjoittajista Leskinen tekee tutkimusta sanomalehdistön tarjoamasta kuvasta ja Moilanen kaunokirjallisuuden, artikkeliin olisi suonut tulevan pohdintaa näiden lajityyppien tuottamista eroista tai erojen puutteesta. Lähtökohta asettaa kuitenkin ongelmia: tarkasteltu sanomalehdistö puhuu enemmän keskiluokan tavoitteista kun taas tarkasteltu kirjallisuus puhuu lähinnä rahvaasta. Tästä huolimatta tulokset ovat kiinnostavia, vaikkeivät ehkä suoranaisesti yllätä. Keskeisiä kansakunnan rakentajia olivat ajatukset yksimielisyydestä, kansainvälisestä näkyvyydestä, laillisuudesta, sivistyksestä ja edistyksestä. Kaunokirjallisuus

dessa olennaisiksi näyttävät nousseen rahvaan ihanteena etenkin raataminen.

Maailemansotien välisenä aikana käyty keskustelu eurooppalaisuudesta ja paneurooppalaisuudesta Suomessa on Pauli Heikkilän analyttisen artikkelin teema. Hän pohtii suomalaisten reaktiota ajatukseen Euroopan Yhdysvalloista. Kotimaisten paneurooppalaisten ajatusten eriävyydet ovat kiinnostavia. Heikkilän mukaan fennomaanit katsoivat kansallisen ominaislaatuisuuden uhratuvan eurooppalaisuuden ajatus toteutuisi.

Teoksen kolmas osa tulee ajallisesti liki nykypäivää ja lupaa tarjota näkökulmia oman aikamme identiteetteihin. Anna-Liisa Kuczynski pohtii ruotsinkielisten näkemyksiä Uudenkaupungin suomenkielissä ”ahtaudessa”. Tekijän haastateltaville suomen kielen taito on itsestäänselvyys, joten hänen kysymyksensä, milloin ruotsia käytetään, on oleellinen. Vastaus tuntuu olevan: kotona, jos sielläkään, ja usein se rajoittuu likipitään passiiviseen ruotsinkielisten televisio-ohjelmien katseluun.

Hanna Lindberg kirjoittaa ruotsalaisuudesta myyntistrategiana artikkelissaan Ikean perustajasta Ingvar Kampradista. Lindbergin analyysissä Kamprad näyttää itsensä tuotteistajalta: hän symbolisoi patriarkaalista isähahmoa, kansankodin lohtua, työväestöä, ahkeruutta, hyvyttä, rehellisyyttä, kohtuullisuutta ja etenkin keskinkertaisuutta. Minulle lukijana Kamprad (ei artikkeli) näyttäytyi niin tylsänä tapauksena, että ryhdyin lukiessani toivo-

maan, että Lindberg analysoisi Kamprad-haastattelun sijaan Ikean mainontaa.¹

Susanna Sulkunen siirtää lukijan Pohjois-Irlandiin. Hän selvittää ”paikallisen kokemuksen ja nationalismin välistä suhdetta sekä tämän päivän ja menneisyyden vuoropuhelua kansallisen identiteetin rakentamisessa” (311) – varsinaisen haaste. Sulkusen tutkimuskohteena ovat kuuluisat seinämaalaukset, joita IRA ja lojalistien erilaiset ryhmittymät ovat maalanneet Belfastissa. Olennaisin havainto on kiinnostava: tärkeintä muraalien säilymisessä ei lienekään se, että ne kuvastaisivat vaikkapa lukkiutunutta poliittista tilannetta, vaan se, että ne ovat osa ”yksilön mentaalista maisemaa”, ja ne ”aktualisoituvat ... henkilökohtaisen kokemuksen kautta” (342).

Tuuli Lähdesmäen artikkeli monumenteista – etten sanoisi kansallisista näköispatsaista – ja identiteeteistä tarjoaa teoreettisesti valveutuneen näkökulman keskusteluun identiteetistä ja identiteetin mahdollisuudesta. Artikkeliksi sopinut teoksen aloittavaksi artikkeliksi ehkä paremmin kuin sen päättäjäksi, sillä se ei ole varsinaisesti muiden artikkelien tavoin empiirinen tutkimus monumenteista vaan analyysi identiteettikäsitteen käytöstä taidehistorian kirjoituksessa.

Aika ja identiteetti on kaiken kaikkiaan varsin kirjava

kokoelma toisiinsa liittymättömiä artikkeleita, jotka tarjoavat sitkeälle lukijalle palkintona jännittävän lopputuleman: tilkkutäkistä onkin kaikesta huolimatta muodostunut kokonaisuus. Erityisesti toisen osan kansallisuusteeman artikkelit nivoutuvat toisiinsa varsin hyvin vaikkeivät ristiin keskustelekaan.

Marjo Kaartinen

1. Ks. Hanna Lindberg, *Vastakobtien Ikea. Ikean arvot ja mentaliteetti muuttuvassa ajassa ja ympäristössä*, Jyväskylän yliopisto 2006. Harri Kalhan arvostelu *HAik* 2/2007, s. 262.